

Sobirova Nodira Jumanazar qizi
Urganch davlat universiteti, "Geografiya" yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Собирова Нодира Жуманазар кизи,
Урганческий государственный университет,

студент 3-го курса направления "География"

Sobirova Nodira Jumanazar kizi,
Urgench state university, student of the 3rd stage of the "Geography" course

VARVARLAR: GEOGRAFIYA VA MADANIYATNING O'ZARO TA'SIRI

ВАРВАРЫ: ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГЕОГРАФИИ И КУЛЬТУРЫ

BARBARIANS: THE INTERPLAY OF GEOGRAPHY AND CULTURE

Annatsiya. Ushbu maqola "varvar" atamasi ostida qadimgi Yunon va Rim jamiyatlarida o'zlaridan farqli tillar va hayot tarzi bilan ajralib turgan ko'chmanchi xalqlarning geografik tarqalishi va madaniyatiga e'tibor qaratadi. Hunlar, Gotlar, Vandallar va Franklar kabi qabilalarning yashash muhiti ularning iqtisodiy, ijtimoiy va harbiy tuzumlarini shakllantirgani tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Varvarlar, geografik tarqalish, madaniyat, ko'chmanchi hayot, Hunlar, Gotlar, Vandallar, Franklar, Rim imperiyasi, Buyuk xalqlar ko'chishi, xristianlik tarqalishi, harbiy taktika, qishloq xo'jaligi.

Аннотация. В данной статье рассматривается географическое распространение и культура кочевых народов, различающихся по языку и образу жизни, под названием «варвары» в древнегреческих и древнеримских обществах. Анализируется, как среда обитания таких племён, как гунны,

готы, вандалы и франки, формировала их экономическую, социальную и военную системы.

Ключевые слова: варвары, географическое распространение, культура, кочевой образ жизни, гунны, готы, вандалы, франки, Римская империя, эпоха великого переселения народов, распространение христианства, военная тактика, сельское хозяйство.

Abstract. This article focuses on the geographical distribution and culture of nomadic peoples, distinguished by their languages and lifestyles, under the term "barbarian" in ancient Greek and Roman societies. It analyzes how the living environment of tribes such as the Huns, Goths, Vandals, and Franks shaped their economic, social, and military systems.

Keywords: Barbarians, geographical distribution, culture, nomadic life, Huns, Goths, Vandals, Franks, Roman Empire, Migration Period, spread of Christianity, military tactics, agriculture.

“Varvar” atamasi qadimgi Yunon va Rim jamiyatlarida o‘zlaridan farqli tillar va turmush tarziga ega xalqlarni tasvirlash uchun ishlatilgan. Yunoncha “barbaros” so‘zi “begona” yoki “tushunarsiz til” degan ma‘noni anglatib, keyinchalik Rimliklar tomonidan imperiya chegaralaridan tashqaridagi ko‘chmanchi va yarim ko‘chmanchi qabilalarga nisbatan qo‘llanilgan. Bu xalqlarning madaniyati va hayot tarzi ular yashagan geografik muhit bilan chambarchas bog‘liq edi. Ushbu maqola varvar xalqlarining geografik tarqalishi, ularning madaniy xususiyatlari va bu omillarning Yevropa tarixidagi ta‘sirini o‘rganadi.

Varvar xalqlari Yevropa, Osiyo va Shimoliy Afrikaning turli hududlarida yashagan bo‘lib, ularning yashash muhiti iqtisodiy, ijtimoiy va harbiy tuzumlarini shakllantirgan. Quyida asosiy varvar guruhlar va ularning geografik hududlari qisqacha tasvirlanadi:

Hunlar – dastlab Markaziy Osiyoning dashtlik hududlarida, xususan, hozirgi Mongoliya va Qozog‘iston atrofida yashagan. Bu keng dashtlar otliq ko‘chmanchi

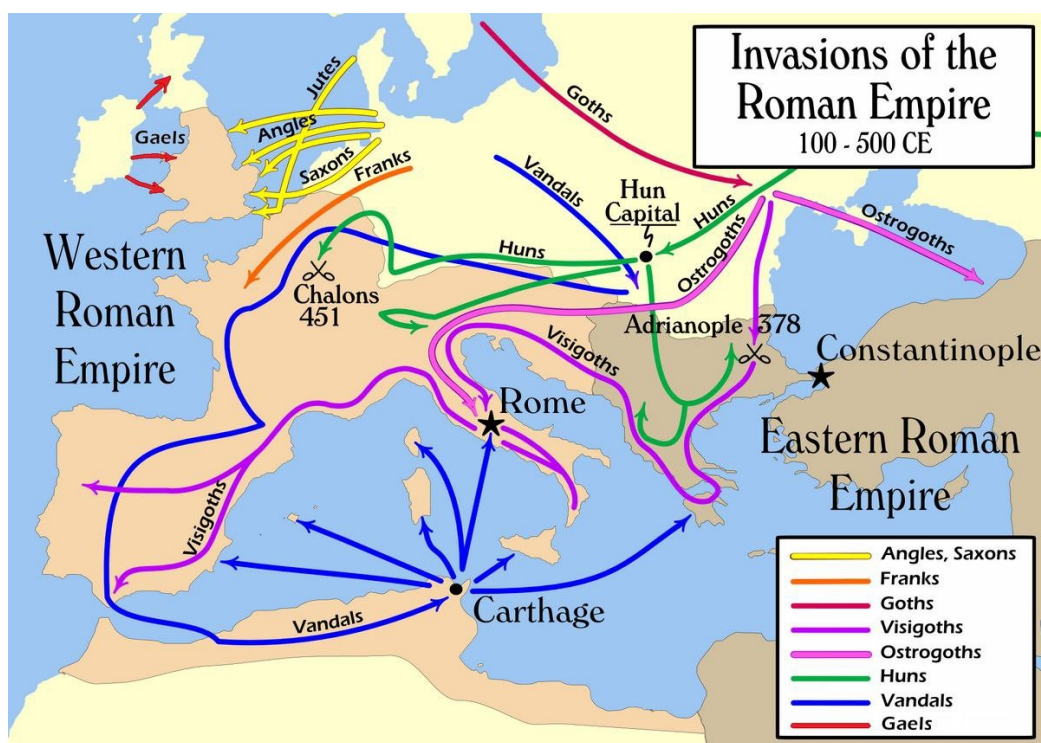
hayot tarzini rivojlantirishga imkon berdi. Milodiy 4-asrda ular g'arbga, Volga daryosi va Qora dengiz bo'ylariga (hozirgi Ukraina va Rossiya janubiga) ko'chib o't[1]. Ushbu ochiq landshaftlar Hunlarning tezkor otliq jangovar taktikalarini rivojlantirishga yordam berdi.

Gotlar. Gotlar Skandinaviyadan kelib, milodiy 2–3-asrlarda Qora dengizning shimoliy qirg'oqlarida (hozirgi Ukraina va Ruminiyaga) joylashdilar. Sharqiy Gotlar (Ostrogotlar) va G'arbiy Gotlar (Vestgotlar) o'rmonli va dashtli hududlarda qishloq xo'jaligi va chorvachilik bilan shug'ullangan. Keyinchalik ular Italiya va Ispaniyaga ko'chib, Rim madaniyati bilan sintez yaratdilar [2].

Vandallar. Vandallar dastlab Markaziy Yevropada, hozirgi Polsha va Germaniya hududlarida yashagan. 5-asrda ular Galliya va Ispaniyaga, so'ngra Shimoliy Afrikaga (hozirgi Tunis va Jazoirga) ko'chib o'tdilar. O'rta yer dengizi iqlimi va savdo yo'llari ularga dengiz floti tashkil qilish va Rim savdosiga putur yetkazish imkonini berdi [4].

Franklar Reyn daryosi atrofida (hozirgi Germaniya va Fransiya chegaralarida) yashab, serhosil yerlarda qishloq xo'jaligi bilan shug'ullanishgan. Bu hududning strategik joylashuvi ularga Rim chegaralariga qarshi mudofaa va hujumlarni tashkil qilishda yordam berdi [5].

Varvar guruhleri Buyuk xalqlar ko'chishi kartasida:

https://mg.m.wikipedia.org/wiki/Sary:Invasions_of_the_Roman_Empire.svg

Yuqoridagi ma’limotlardan kelib chiqqan holda “Asosiy Varvar qabilalari va ularning geografik hududlari” jadvalini ishlab chiqishimiz mumkin:

Qabila	Asosiy hududlar (4-5-asrlar)
Hunlar	Markaziy Osiyodan Sharqiy Yevropaga (Volga va Qora dengiz)
Gotlar	Skandinaviyadan Qora dengiz bo’ylariga (Italiya/Ispaniya)
Vandallar	Markaziy Yevropadan Shimoliy Afrikaga (Tunis)
Franklar	Reyn daryosi bo’ylaridan Galliyaga (Fransiya)

Varvar xalqlarining madaniyati ularning geografik muhitiga moslashgan holda rivojlangan. Quyida ularning madaniyatining asosiy jihatlari va geografik omillar bilan aloqasi ko‘rib chiqiladi:

Hunlarning madaniyati Markaziy Osiyo dashtlarining ochiq landshaftlariga moslashgan edi. Ular otliq chorvachilik bilan shugʻullanishgan va tezkor hujum taktikalariga ega boʻlgan. Otliq oʻqchilar va kavisli yoylardan foydalanish Hunlarni Rim armiyasiga qarshi muvaffaqiyatli qilgan [3]. Bu taktikalarni ochiq dashtlar va harakatchanlik imkoni boʻlmagan hududlarda rivojlantirish qiyin boʻlardi.

Gotlar va Franklar kabi xalqlar serhosil yerlarga ega hududlarda oʻtroq yoki yarim koʻchmanchi hayot tarzini olib borgan. Masalan, Gotlar Qora dengiz boʻyida don yetishtirish va chorvachilik bilan shugʻullanishgan, bu esa ularga barqaror ijtimoiy tuzum – jangchilar sinfiga asoslangan tuzilma – yaratishga imkon berdi [2]. Franklarning Reyn daryosi boʻyidagi serhosil yerlari esa ularning iqtisodiy barqarorligini taʼminladi.

Varvar xalqlarining dini dastlab tabiatga sigʻinish va koʻp xudolarga ishonishga asoslangan edi. Biroq, Rim provinsiyalariga yaqinlik, ayniqsa Galliya va Italiyada, xristianlikning tarqalishiga olib keldi. Franklarning yetakchisi Xlodvig milodiy 496-yilda xristianlikni qabul qilib, Yevropada xristian davlatlarining poydevorini qoʻydi [5]. Geografik yaqinlik Rimning diniy va madaniy taʼsirini osonlashtirdi.

Vandallar Shimoliy Afrikaga koʻchib oʻtgach, Oʻrta yer dengizidagi savdo yoʻllarini nazorat qila boshladilar. Ularning dengiz floti tashkil qilishi va Rim shaharlariga qarshi talon-taroj hujumlari (masalan, 455-yilda Rimni talon-taroj qilish) ularning geografik joylashuvining strategik ahamiyatini koʻrsatdi [4].

Varvar xalqlarining geografik koʻchishlari va madaniy xususiyatlari Gʻarbiy Rim imperiyasining qulashida (milodiy 476) va Oʻrta asr Yevropasining shakllanishida muhim rol oʻynadi. Ularning Rim anʼanalari bilan sintezi yangi davlatlar va madaniyatlarning paydo boʻlishiga olib keldi:

- Franklar hozirgi Fransiya va Germaniyaning siyosiy va madaniy poydevorini qoʻydi.
- Vestgotlar Ispaniyada Rim huquqiy tizimlari va xristianlikni oʻz madaniyatlari bilan birlashtirdi.

- Ostrogotlar Italiyada Rim infratuzilmasini saqlab, keyingi madaniy rivojlanishga zamin yaratdi.

Zamonaviy tarixshunoslikda “varvar” atamasi o‘ta salbiy ma’noga ega deb hisoblanib, “ko‘chmanchi xalqlar” yoki “german qabilalari” kabi atamalar bilan almashtiriladi. Ularning madaniyati “yovvoyi” emas, balki o‘ziga xos ijtimoiy va iqtisodiy tuzumlarga ega edi [1].

Varvar xalqlari o‘zlarining geografik muhitlariga moslashgan holda turli madaniyatlarni rivojlantirdilar. Hunlarning otliq jangovar madaniyati, Gotlar va Franklarning qishloq xo‘jaligi, Vandallarning dengiz savdosi – bularning barchasi ularning yashash joylari bilan bog‘liq edi. Ular nafaqat Rim imperiyasining qulashiga sabab bo‘ldi, balki Yevropaning yangi davrga o‘tishida muhim rol o‘ynadi. Ularning merosi bugungi Yevropa xalqlarining etnik va madaniy ildizlarida saqlanib qolgan.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Heather, P. (2006). *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians*. Oxford University Press, pp. 100–150, 300–350.

(Rim imperiyasining qulashi va varvar xalqlarining geografik harakatlari, xususan Hunlar va Gotlarning ro‘li haqida umumiy ma’lumot.)

2. Wolfram, H. (1997). *The Roman Empire and Its Germanic Peoples*. University of California Press, pp. 50–100, 200–250.

(Gotlarning Qora dengiz bo‘yidagi madaniyati va Rim bilan aloqalari, shuningdek Vestgotlar va Ostrogotlarning Janubiy Yevropadagi ta’siri.)

3. Maenchen-Helfen, O. J. (1973). *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture*. University of California Press, pp. 20–80, 150–200.

(Hunlarning Markaziy Osiyodan Sharqiy Yevropaga ko‘chishi va ularning otliq jangovar madaniyati haqida.)

4. Merrills, A., & Miles, R. (2010). **The Vandals**. Wiley-Blackwell, pp. 30–90, 120–160.

(Vandallarning Shimoliy Afrikaga ko‘chishi, dengiz floti va O‘rta yer dengizi savdosidagi ro‘li.)

5. James, E. (1988). **The Franks**. Basil Blackwell, pp. 40–80, 110–140.

(Franklarning Reyn daryosi bo‘yidagi ijtimoiy tuzumi va xristianlikni qabul qilish jarayoni.)